

Znaczenie promocji szkolnictwa zawodowego przez jst

Prof. dr hab. Jan Fazlagić
ekspert NIST, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Wprowadzenie

Szkolnictwo zawodowe jest ważnym elementem inwestowania w kapitał ludzki na terenie samorządów. O ile inwestycje w szkolnictwo wyższe można silniej powiązać z celami strategicznymi rozwoju całego kraju, o tyle szkolnictwo zawodowe ma relatywnie większy wpływ na rozwój gospodarczy na poziomie regionalnym. W latach 90 XX wieku w wyniku ówczesnej reformy oświaty przyjęto błędne założenie, że skierowanie strumienia absolwentów szkół zawodowych do liceów automatycznie podniesie poziom wykształcenia naszej młodzieży. Na rezultaty nie trzeba było długo czekać. Efektem tego zjawiska było dramatyczny obniżenie poziomu nauczania na wielu prywatnych uczelniach, które bez stawiania zbyt wygórowanych wymagań przejęły strumień absolwentów liceów. W czasach PRL-u liceum było przedśmionkiem do elitarnego szkolnictwa wyższego. Elitarnego nie tyle z powodu ideologicznych priorytetów co raczej z powodu niewielkiej liczby miejsc na uczelniach państwowych. Dawało to komfort przyjmowania na uczelnię naprawdę wyselekcjonowanych kandydatów. Pod koniec lat 90-tych XX wieku stworzono całą paletę bodźców zniechęcających do podejmowania nauki w szkołach zawodowych. Dzisiaj obserwujemy wiele negatywnych skutków tego zjawiska. System szkolnictwa wyższego został w pewnym sensie otworzyć „zmiękczone”. Po fali wielu roczników studentów posiadających niewystarczające kompetencje do uzyskania „pełnowartościowego” tytułu zawodowego magistra uczelnie niejako dostosowały się do niższego średniego poziomu kandydatów. Oczywiście pozostały nadal pewnego rodzaju wyspy elitaryzmu w polskim szkolnictwie wyższym ale nawet najlepsze uczelnie i ich wykładowcy zgłaszają zastrzeżenia do poziomu kandydatów na studia. Osobny wątkiem zasługującym na rozważania jest kwestia efektywności wydatków na polską oświatę. Skoro wydajemy z budżetu państwa i jst miliardy złotych na edukację tylko po

to, aby dowiedzieć się od przedstawicieli uczelni, z nasza młodzież jest słabo wykształcona, pojawia się kwestia większej odpowiedzialności nauczycieli za takie zjawisko.

Celem niniejszego opracowania nie jest jednak krytyka sytuacji w szkolnictwie wyższym lecz wskazanie alternatywy, która jest już zresztą dobrze znana. Nie zaszkodzi jednak dodanie kolejnego głosu w debacie publicznej na poziomie samorządów służącego wsparciu rozwoju szkolnictwa zawodowego. Szkolnictwo zawodowe może i powinno być motorem wzrostu gospodarczego, szczególnie w miastach średniej wielkości, na których rozwój stawia obecnie nacisk rząd RP. Podobnie ważną rolę odgrywają szkoły zawodowe znajdujące się na terenie metropolii, szczególnie w tak zwanych powiatach obwarzankowe okalających polskie metropolie. Samorządy powinny dbać o stale rosnący wizerunek szkolnictwa zawodowego jako pełnowartościowej alternatywy dla podejmowania studiów wyższych. Wysoko wykwalifikowani technicy wykształceni na potrzeby nowoczesnego przemysłu i usług są gwarantem stabilności rozwoju gospodarczego Polski. Wiele ostatnio się mówi o inwestycjach zagranicznych centra Usług Wspólnych. Beneficjentami tego typu inwestycji w ostatnich latach były szczególnie takie miasta, jak Kraków, Wrocław czy Trójmiasto. W mniejszym stopniu Poznań Łódź i Bydgoszcz. Rzecz w tym, że zlokalizowane w samorządzie Centrum Usług Wspólnych, zwykle będące własnością międzynarodowej korporacji niezwykle łatwo przenieść do innego kraju, kraju w którym koszty pracy będą niższe. Rosnący poziom zarobków w Polsce jest realnym zagrożeniem dla sektora Usług Wspólnych w Polsce. Tymczasem dobrze wykształceni pracownicy produkcyjni i usługowy w rejonie, w którym operuje inwestor zagraniczny są znacznie lepszym gwarantem zatrzymania takiego inwestora i powstrzymania przed relokacją. Inwestycje w szkolnictwo zawodowe powinny więc iść w parze z promocją tego typu edukacji w samorządzie. Dobrze płatne stanowiska produkcyjne to także gwarant zatrzy-

mania małych i średnich miejscowościach młodzieży, która często wiąże swoją przyszłość z emigracją do dużych ośrodków metropolitalnych w Polsce lub też emigracją za granicę.

Z perspektywy polityki edukacyjnej a także wynikających z niej konsekwencji dla promocji tej formy edukacji szkolnictwo zawodowe wyróżniają następujące cechy:

- 1) Powinno być ściśle powiązane z popytem na dany rodzaj kompetencji na (lokalnym/krajowym) rynku pracy.
- 2) Większe jest znaczenie procesu doskonalenia zawodowego nauczycieli w szkołach zawodowych, szczególnie w zawodach technologicznych, ze względu na szybkie zmiany w otoczeniu. Szczególnie istotne jest zapewnienie kontaktu z praktyką gospodarczą nauczycielom przedmiotów zawodowych. Nie jest to łatwe, ponieważ pracodawcy zwykle nie mają odpowiednich bodźców do wspierania procesu doskonalenia zawodowego nauczycieli.
- 3) Większe, niż w przypadku szkół ogólnokształcących są koszty wykształcenia absolwenta. Konieczność zapewnienia nowoczesnej infrastruktury odzwierciedlającej stan rozwoju technologii w danej branży znacząco podwyższa koszt jednostkowy wykształcenia absolwenta.
- 4) Konieczność powiązania ze strategią rozwoju państwa a także globalnymi trendami. Gospodarka jest obecnie kręgosłupem egzystencji każdego państwa. A szkolnictwo zawodowe zasila gospodarkę w niezastępowalny (póki co) kapitał ludzki.
- 5) Większa odpowiedzialność za losy absolwentów – wąska specjalizacja „skazuje” absolwentów, przynajmniej w krótkim okresie po uzyskaniu dyplomu, na pracę w wyuczonym zawodzie. Brak popytu na pracowników w danym zawodzie może doprowadzić do dużych szkód społecznych.
- 6) Silne, łatwe do zaobserwowania związki pomiędzy jakością edukacji a rozwojem gospodarczym, szczególnie na poziomie lokalnym regionalnym. Konieczne jest zaangażowanie pracodawców w proces tworzenia oferty edukacyjnej. Samorządy powinny być szczególnie zainteresowane szkolnictwem zawodowym.
- 7) Szybki rozwój i przekształcenia na rynku pracy sprawiają, że pojawiają się nowe zawody. System edukacji nie jest w stanie reagować z odpowiednią szybkością na te zmiany (wymaga to wielu biurokratycznych procedur, inwestycji w szkoły oraz wykształcenia nauczycieli przygotowanych do kształcenia w nowych zawodach).
- 8) Konieczność stworzenia oferty edukacyjnej dla osób prowadzących samodzielnie indywidualną działalność gospodarczą.

Instrumenty współpracy instytucji edukacyjnych z pracodawcami

W ostatnim czasie dyrektorzy i nauczyciele szkół zadają sobie pytania: Jak zachęcić kandydatów do wyboru danego zawodu w naszej szkole? W jaki sposób szkoła zawodowa może promować kształcenie w zawodach? Dobrym punktem odniesienia jest opracowany przez KOWEziU.¹ „Przewodnik po zawodach” zawiera podstawowe informacje o 193 zawodach, w których uczeń może się kształcić w różnych typach ponadgimnazjalnych szkół zawodowych. W pierwszej części przewodnika przedstawiono informacje dotyczące współczesnego rynku pracy oraz zmian, jakie się na nim dokonują i w jaki sposób te zmiany mogą wpłynąć w przyszłości w określonych zawodach. W drugiej części przewodnika przedstawiono zawody i sposób uzyskiwania w nich kwalifikacji. Na prezentację każdego zawodu przeznaczono jedną stronę, zawierającą najważniejsze dane. Sposób użycia tych informacji opisano w części „Jak korzystać z przewodnika po zawodach? Gdzie szukać przydatnych informacji?”.

Szkoły zawodowe powinny stosować specyficzne instrumenty marketingu. Oprócz zabiegania o uwagę i sympatię odbiorcy dużym wyzwaniem dla tego rodzaju szkół jest przewyższanie negatywnych stereotypów, jakie urosły wokół tych szkół. Dlatego bardzo ważne jest w marketingu zdobycie zaufania odbiorcy. W tabeli 1. przedstawiono niektóre z instrumentów, jakie mogą zastosować dyrektorzy szkół zawodowych i techników aby promować swoje szkoły. Powinny one służyć także zwiększeniu intensywności kontaktów pomiędzy szkołami a pracodawcami miasta, powiatu, mikroregionu lub województwa.

Sporym wyzwaniem na rynku pracy w krajach europejskich jest zjawisko polegające na tym, że pewna część młodych ludzi pozostaje poza rynkiem pracy: nie są ani zatrudnieni ani też uczestniczą w systemie edukacji. Określa się ich mianem NEETs. W całej Europie mamy populację składającą się z 94 mln. osób w wieku 15 do 29. Spośród której w 2011 roku zatrudnionych było tylko 34%. Kwestia zatrudnienia młodych ludzi ma wymiar nie tylko ekonomiczny ale także społeczny. Osoby

¹ KOWEziU jest centralną, publiczną placówką doskonalenia nauczycieli o ogólnopolskim zasięgu działania. Organem prowadzącym Ośrodek jest Minister Edukacji Narodowej. KOWEziU inspirowuje, przygotowuje i koordynuje zadania w zakresie kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli kształcenia zawodowego oraz nauczycieli szkół dla dorosłych. W KOWEziU są opracowywane i realizowane przedsięwzięcia edukacyjne związane z kolejnymi etapami przemian edukacyjnych w Polsce. Więcej na ten temat m.in. na: <https://www.koweziu.edu.pl/>, [25.10.2019]

długo pozostające bez pracy stają się z czasem wykluczone ze społeczeństwa ze wszystkimi negatywnymi konsekwencjami tego zjawiska. W interesie pracodawców jest także dbanie o spójność społeczną. Jeśli w lokalnej społeczności będzie problem z wykluczeniem społecznym tracą na tym także pracodawcy dlatego bardzo ważne jest tworzenie mechanizmów współpracy pomiędzy pracodawcami a sektorem edukacji

oraz władzami lokalnymi. Duża grupa osób pozostająca długotrwale bez pracy stanowi zagrożenie dla lokalnego rynku pracy, ponieważ takie osoby z czasem tracą swoje umiejętności i pojawia się negatywne sprzężenie zwrotne: nie posiadają odpowiednich kwalifikacji i doświadczenia, nie mogą znaleźć pracy. To z kolei powoduje ich dalsze wykluczenie.

Tabela 1. Instrumenty współpracy instytucji edukacyjnych z pracodawcami.

Nazwa instrumentu	Opis instrumentu	Sposób zaangażowania i korzyści dla pracodawców	Sposób zaangażowania i korzyści dla uczniów/absolwentów
Targi Pracy	Targi Pracy umożliwiają bezpośredni i niezobowiązujący z żadnej ze stron wzajemne poznanie się. Absolwenci poszukujący pracy mogą pozostać anonimowi wobec pracodawców co obniża poziom stresu związanego z poszukiwaniem pracy i ewentualnym odrzuceniem kandydatury. Targi pracy mają charakter incydentalny. Są organizowane sezonowo m.in. przez Biura Karier, samorządy lub inne organizacje.	Możliwość promocji swojej marki na rynku pracy (employer branding). Obniżenie kosztów rekrutacji. Możliwość uzyskania szybkiej informacji zwrotnej na temat atrakcyjności oferty zatrudnienia w opinii potencjalnych kandydatów oraz na tle innych pracodawców- uczestników targów pracy.	Obniżenie ryzyka zagrożenia bezrobociem, możliwość znalezienia pracodawcy odpowiadającego aspiracjom i oczekiwaniom absolwenta, obniżenie poziomu stresu związanego z wejściem na rynek pracy. Targi Pracy pomagają kandydatom w przygotowaniu do uczestniczenia w rynku pracy poprzez uzupełnienie luk kompetencyjnych m.in. podczas spotkań z doradcami zawodowymi.
Konwent	Konwent to gremium, w którym zasiadają przedstawiciele kluczowych instytucji na lokalnym rynku pracy. Ma on służyć wymianie doświadczeń, monitorowaniu sytuacji oraz tworzeniu strategii. W konwencie zasiadają zwykle przedstawiciele uczelni, kuratorium oświaty, urzędu marszałkowskiego itp.	Możliwość prezentacji swojego punktu widzenia, wpływ na alokację zasobów w tym środków unijnych, możliwość powstrzymania działań uznawanych za nieskuteczne, koordynacja działań organizacji i instytucji sektora państwowego (np. Kuratorium Oświaty), samorządowego (np. Urząd Miasta) oraz prywatnego i pozarządowego.	Uczniowie/absolwenci są obiektem całościowego programu, ich sytuacja jest analizowana w sposób kompleksowy, np. absolwent szkoły średniej aplikujący o pracę u pracodawcy prywatnego lub o przyjęcie do szkoły wyższej jest pod równie dobrą kontrolą.
Biura karier	Biura karier są zwykle powoływane na poziomie szkół wyższych, ale mogą także funkcjonować w szkołach średnich. Ich misją jest poszerzanie wiedzy uczniów, studentów i absolwentów n temat współczesnych realiów zarówno lokalnego jak i ogólnopolskiego rynku pracy, służyć pomocą w skutecznym wejściu i efektywnym funkcjonowaniu na rynku pracy, udzielaniu pomocy w rozwiązywaniu problemów związanych z poszukiwaniem pracy oraz planowaniem swojej kariery zawodowej. Biura karier powinny aktywnie nawiązywać kontakty z pracodawcami i umożliwiać szybki transfer wiedzy na temat tego, jakie są oczekiwania pracodawców i ich potrzeby.	Możliwość realnego wpływu na podaż pracowników, obniżenie kosztów rekrutacji, możliwość podwyższenia jakości pracowników.	Obniżenie ryzyka zagrożenia bezrobociem, możliwość znalezienia pracodawcy odpowiadającego aspiracjom i oczekiwaniom absolwenta, obniżenie poziomu stresu związanego z wejściem na rynek pracy.

Warsztaty Grupowe	Warsztaty Grupowe mogą być organizowane incydentalnie lub w ramach cyklu. Uczestnikami są uczniowie/ absolwenci/studenci. Warsztaty mogą być poświęcone różnym aspektom związanym z rynkiem pracy. Np. w projekcie „Zawodowcy w Gorzowie” warsztaty były poświęcone m.in. rozwojowi kompetencji analitycznych.	Pracodawcy mogą prowadzić warsztaty i w ten sposób mieć bezpośredni wpływ na sytuację uczestników. Jest to najbardziej bezpośrednia forma interwencji. Ponadto pracodawcy mogą wykorzystać warsztaty do promocji swojej marki na rynku pracy (employer branding).	Uczniowie mogą uzupełnić swoje luki kompetencyjne i pracować nad doskonaleniem swoich deficytów kompetencyjnych.
Monitorowanie losów absolwentów	Jest to forma badań społecznych realizowanych przy pomocy metod jakościowych (np. wywiady z pracodawcami, wywiady z absolwentami) oraz ilościowych (np. badanie ankietowe wśród pracodawców lub/i absolwentów).	Możliwość przekazania informacji zwrotnej do instytucji sektora edukacyjnego.	Możliwość wpływu na sytuację na rynku pracy.
Diagnoza potrzeb edukacyjnych	Tak jak w przypadku badań losów absolwentów (patrz: wyżej) polega na przeprowadzeniu badań społecznych. Jej celem jest identyfikacja zawodów deficytowych w oparciu o informacje od pracodawców reprezentujących różne branże. Analizie poddawane są także dane z powiatowych urzędów pracy dotyczące dopasowania popytu i podaży na pracę.	Możliwość przekazania informacji zwrotnej do instytucji sektora edukacyjnego.	Możliwość wpływu na sytuację na rynku pracy.
Aktywne poszukiwanie niestandardowych sygnałów z rynku pracy	Do tej kategorii można zaliczyć informacje pochodzące z otoczenia społeczno-gospodarczego. Przykładami tego rodzaju informacji mogą być sygnały o chęci zainwestowania od dużych inwestorów zagranicznych, trendy na rynku np. (rozwój branży samochodów elektrycznych).	Absolwenci i kandydaci do pracy, którzy wykażą się przed pracodawcą znajomością trendów branżowych mogą liczyć na pozytywne wyróżnienie się na tle innych kandydatów oraz liczyć na priorytetowe potraktowanie.	Możliwość znalezienia atrakcyjnej pracy zanim oferta oficjalnie pojawi się na rynku.
Konsultacje indywidualne	Są formą wsparcia psychologicznego. Uczeń/absolwent/student mają możliwość indywidualnej konsultacji z ekspertem w sprawach dotyczących rynku pracy.	Możliwość zatrudnienia pracowników dobrze przygotowanych do wykonywania zawodu co wiąże się ze skróceniem czasu adaptacji pracownika na nowym miejscu pracy.	Obniżenie poziomu stresu związanego z wdrożeniem się do pracy u nowego pracodawcy, możliwość poznania swoich silnych i słabych stron a przez to lepszego planowania swojej ścieżki rozwoju zawodowego.
Gry	Wpisują się w koncepcję edutainment, czyli łączenia edukacji i rozrywki. Pozwalają przełamać barierę pomiędzy edukacją formalną a uczeniem się w działaniu	Możliwość przekazania treści w formie zrozumiałej dla ucznia.	Zaangażowanie poprzez rywalizację, możliwość upowszechniania linków do gier w mediach społecznościowych a więc tam, gdzie grupa docelowa spędza najwięcej czasu.

Źródło: opracowanie własne

Podsumowanie

Szkolnictwo zawodowe zostało dość niedawno na nowo „odkryte” jako wartościowy, wcześniej niedoceniany element systemu edukacji. Nie w pełni sprawdzili się oczekiwania twórców reform edukacyjnych sprzed 20 lat, które zakładały podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa poprzez systemowe

skierowanie większego strumienia młodzieży do szkół ogólnokształcących, co z kolei miało ułatwić rozpoczęcie studiów wyższych i zdobycie wyższego wykształcenia. Samo przyznanie, że szkoły zawodowe powinny stanowić ważny element nowoczesnego systemu edukacji w Polsce nie wystarczy do odbudowy pozycji tych szkół. Potrzebne jest tutaj aktywne zaangażowanie jest między innymi w formie opracowania polityki oświatowej.

Narodowy Instytut Samorządu Terytorialnego powstał w 2015 r.
Jest państwową jednostką budżetową podległą MSWiA.
Działa na rzecz dalszej profesjonalizacji samorządu terytorialnego i administracji publicznej.

EKSPERTYZY NIST, ul. Zielona 18, Łódź 90-601
Sekretariat tel. +48 42 633 10 70
e-mail: sekretariat@nist.gov.pl